

прийнята 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення 10.11.2022 р.)

5. Угоду про першочергові заходи, спрямовані на захист жертв збройних конфліктів. 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_037#Text (дата звернення 10.11.2022 р.)

6. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 № 2117-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text> (дата звернення 10.11.2022 р.)

7. Кримінальний Кодекс України 5 квітня 2001 року № 2341-III в редакції від 06.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.11.2022 р.)

Топоркова Марина Миколаївна

*доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права
Державного біотехнологічного університету*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Права людини у світі регулюються як внутрішньодержавним, так і міжнародним правом. Процес детальної розробки міжнародних принципів та норм, що стосуються прав людини, супроводжується створенням міжнародного механізму їх захисту.

Можливості міжнародного механізму захисту прав людини полягають у контролі за здійсненням державами загальновизнаних принципів та норм у цій галузі та у застосуванні примусових заходів за їх порушення.

Міжнародно-правовий контроль переважно виражений у перевірці втілення у життя зобов'язань, узятих державами, і застосовується у випадках,

коли іншими засобами неможливо встановити справжній стан справ у сфері прав людини.

Принципи міжнародного права, закріплені у ст. 2 Статуту ООН [5] більш розгорнуто визначено у Декларації про принципи міжнародного права [1], прийнятої ООН 1970 року. Декларація містить сім таких принципів: незастосування сили чи загрози силою; мирне вирішення міжнародних суперечок; невтручання у справи, що входять до внутрішньої компетенції держави; обов'язок держав співпрацювати одна з одною відповідно до Статуту ООН; рівноправність та самовизначення народів, суверенна рівність держав; сумлінне виконання державами зобов'язань, прийнятих ними відповідно до Статуту.

Заключний акт Гельсінської наради з безпеки та співробітництва в Європі (1975 р.) додав до цих принципів ще три: непорушність кордонів; територіальна цілісність держав; повага до прав людини та основних свобод.

Необхідність вирішення глобальних проблем, що стоять перед світовим співтовариством, висуває новий принцип як обов'язок держав охороняти навколишнє середовище.

Говорячи про загальновизнані принципи міжнародного права слід пам'ятати передусім обов'язок їх неухильного дотримання саме державами-учасниками. Проте положення Декларації про принципи міжнародного права допускають і розширене їх тлумачення.

Основним актом, що має важливе практичне значення, є Міжнародний білль про права людини, ідея прийняття якого була висунута у 1945 році під час створення у Сан-Франциско Статуту ООН.

Загальна декларація прав людини проголошена Генеральною Асамблеєю ООН «в якості завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню, шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів, загального і ефективного визнання і здійснення їх як

серед народів держав-членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією» [2].

Положення Декларації знайшли своє відображення у багатьох міжнародно-правових актах, зокрема, таких як Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, Конвенція про політичні права жінок, Конвенція про статус біженців, Конвенція про статус апатридів, Європейська соціальна хартія, Міжнародна Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та інші нормативно-правові акти.

Визнання юрисдикції міждержавних органів із захисту прав людини та право кожного звертатися до них закріплено у Конституції України. Відповідно до ст. 55 Конституції України «кожен має право після використання всіх національних засобів юридичної захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [3].

Таким чином, встановлено дві умови звернення громадян України до цих органів: перше, це має бути передбачено міжнародними договорами України, і, друге, мають бути вичерпані всі наявні внутрішньодержавні засоби правового захисту порушеного права.

Серед міждержавних органів захисту прав і свобод людини особливу роль відіграє Європейський Суд з прав людини при Раді Європи (Страсбург).

Цей суд базує свою діяльність на Європейській Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року. Він розглядає індивідуальні скарги громадян держав-учасниць на порушення їхніх прав, закріплених у Конвенції та протоколах, які її доповнюють, ратифіковані Україною.

Поява у другій половині 20 століття міжнародних органів захисту права і свобод людини – важлива тенденція у розвитку міжнародного права, у якому центральне місце посідає інститут права і свобод людини і громадянина.

Таке становище – результат міжнародного співробітництва держав у

рамках ООН, Ради Європи. Заснування міжнародного контрольного механізму зі спостереження за виконанням державами взятих на себе зобов'язань у сфері прав людини є одним із найбільш значних досягнень у міжнародному регулюванні прав людини.

Певного поширення в ООН набула практика створення спеціальних комісій для вивчення конкретних ситуацій та проведення розслідувань грубих, масових та систематичних порушень прав людини, включаючи політику апартеїду та расової дискримінації.

Для сприяння загальній повазі та дотриманню прав людини держави відповідно до статті 56 Статуту ООН зобов'язуються вживати як спільних, так і «самостійних дій у співпраці з ООН». Під «самостійними діями» слід розуміти не лише можливість, а й обов'язок держави вживати заходів для захисту прав і свобод людини, співпрацюючи та консультуючись із ООН.

Для захисту прав та свобод людини велике значення має і діяльність конвенційних органів, створених виходячи з низки міжнародних угод.

Ст. 5 Загальної декларації прав людини та ст. 7 Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права передбачають, що ніхто не може піддаватися катуванням або жорстоким, нелюдським або таким, що принижує його гідність, поводженню та покаранню. Наприклад, у Конвенціях про геноцид, апартеїд і рабство практику застосування тортур оголошено поза законом. 10 грудня 1984 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання. Стаття 4 Конвенції зобов'язує держави-учасниці розглядати всі акти тортур відповідно до їх кримінального законодавства як злочин.

У сучасних міжнародних відносинах практика надання громадянам права на прямий доступ до судових та несудових міжнародних органів – нове явище у міжнародному праві. Такий доступ до міждержавних органів, передбачений як універсальними та регіональними угодами, а також внутрішньодержавним законодавством, став одним із принципів сучасного міжнародного права в

галузі основних прав та свобод людини.

Одним із специфічних та ефективних міжнародно-правових засобів захисту прав людини в умовах масових та систематичних їх порушень є проведення акцій, які називаються «операціями з підтримки миру». Ці акції проводяться лише з санкції Ради Безпеки ООН з метою запобігання або припинення військових сутичок, які тягнуть за собою численні людські жертви, масові порушення основних прав і свобод людини. Подібні операції здійснюються відповідно до ст. 1 та 2 Статуту ООН.

У рамках Ради Європи в 1987 році було прийнято Європейську Конвенцію про запобігання катуванням і нелюдським або таким, що принижують гідність видів поводження, або покарання, яка передбачає періодичне відвідування держав-учасниць Комітетом незалежних експертів з метою огляду місць ув'язнення, казарм та психіатричних закладів. Для відвідування попередньої згоди держав-учасниць Конвенції не потрібно.

Вступ України до Ради Європи та приєднання до Конвенції та її протоколів є однією з найважливіших юридичних гарантій громадян України щодо забезпечення своїх прав і свобод.

Нині кардинальні зміни у міждержавних відносинах сприяють зближенню політичних та економічних систем різних країн. Цей процес полегшує узгодження міжнародних норм у галузі прав людини, їхнє практичне здійснення. Україна має взяти найактивнішу участь у процесі формування універсального механізму правового забезпечення прав та свобод людини та громадянина.

Джерела:

1. Декларація про принципи міжнародного права. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU70012?ed=1970_10_24
2. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Конституція України URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Про Раду Європи. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/the-coe/about-coe>

5. Статут ООН. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>

Біла-Тюріна Юлія Зиновіївна

к.ю.н, доцент кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного права Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВНИХ СВОБОД

В сучасному суспільстві досить широко і всебічно розглядається тематика присвячена правам і свободам людини, як основоположному факторі демократичного, правового і гуманного суспільства. Правозахисна проблематика давно перетворена в західній цивілізації чи не в основний аспект життя суспільства. Права та відповідно свободи людини – це невід'ємні елементи кожної людини, незалежно від її національності, місця проживання, статі, етнічної приналежності, кольору шкіри, релігії, мови чи якихось відмінних ознак. Утвердження на міжнародному рівні захисту прав людини активно відбулося як відповідь на жахи війни, зокрема Другої світової війни, хоча Женевські конвенції були прийняті раніше. Утворення Організації Об'єднаних Націй надало правам людини міжнародну легітимність, зокрема тому, що багато країн підписали Статут Організації Об'єднаних Націй, у якому конкретно згадуються права людини (Преамбула, Розділ I) [1]. З часу створення Організації Об'єднаних Націй було прийнято багато угод і резолюцій, які зобов'язують підписантів поважати права людини. Крім того, вона створила трибунали для звинувачення осіб, підозрюваних у кричущих порушеннях прав людини. Крім того, утворилося кілька інших організацій,